

AKADEMIK JOSIP VANIŠTA [1924.-2018.]

O Vaništi slikaru, piscu, intelektualcu, eruditu, akademiku govorili su i pisali filozofi, slikari, književnici, povjesničari umjetnosti, publicisti i novinari... mnogi, mnogi učeni.

O nastavniku, profesoru i učitelju vrlo je malo, gotovo nimalo zapisanog, izgovorenog! Odgovarajući u jednom intervjuu na upit o radu na Fakultetu, glasno je zazvučao odgovor o 40 godina izgubljenoga prijedodnevno svjetla za slikanje. Bilježeci riječ, novinar nije prenio sugovornikovu intonaciju glasa, pokret tijela, oka. Vaništa nije volio o tome govoriti... Velik broj članaka, eseja, knjižica, intervjua postoji gdje se usputno spomene radno mjesto: asistent, predavač, profesor, profesor u miru. Godine 1948. završio je Nastavnički odjel na Likovnoj akademiji, 1950. Specijaliku kod Marina Tartaglije, a 1951. godine Kamilo Tompa pozvao ga je na Fakultet, tada Arhitektonski odjel Tehničkoga fakulteta.

Mnogi kulturnjaci / likovnjaci / poznavatelji / obožavatelji rada i djela, čuvši da sam njegova asistentica na Fakultetu i da sjedimo u istom, njegovu kabinetu, uvijek zapitaju o Vaništi profesoru: „A kakav je profesor, zašto i čime je postigao takvo studentsko uvažavanje, ugled i poštovanje kod svih generacija studenata arhitekture?” Danas bi se reklo da ima „kultni status”.

Nije svaki, pogotovo sveučilišni, nastavnik ujedno i Učitelj.

Svi studenti arhitekture od 1951. do 1994. godine, pune 43 godine, bili su u doticaju s njim u prostorima Kačićeve 26, na ovaj ili onaj način. Kolegiji crtanja (!) oduvijek su na svim arhitektonskim školama na početnim godinama studija. Jednostavnom računicom dolazi se do imponantnog broja od oko 4200 mladih osoba u formativnoj dobi kojima je svojim učiteljskim kvalitetama otkrio, približio, pomogao razumjeti i osjetiti svijet likovnosti, povijesti, umjetnosti, društva, kulture, etike. O doživljaju Vanište kao profesora mnogi bi studenti mogli nešto reci, najviše pozitivno, u superlativima. Uvijek postoji grupa pragmatičnih: zvali su ga profesor Zaništa!

Koliki je broj kolega nastavnika crtanja bilo u doticaju s njim u te 43 godine, valjalo bi potražiti u fakultetskoj personalnoj arhivi (Milan Vukić, Mladen Kaulzarić). Najuzi je krug lako nabrojiti: Kamilo Tompa, Ante Vulin, Ivan Juras, Marija Rendić-Miočević i Renata Waldgoni. Tompa (1903.-1989.) pozvao ga je 1951. na Fakultet, darovitoga je Vulina (1932.-2012.) zadržao na Fakultetu otkad je diplomirao 1960. godine. Drugo dvoje, u Kabinetu od 1971., danas su u mirovini: Juras od 2007., Rendić-Miočević od 2012. godine. Posljednjoj je moralna obveza prema profesoru te dužnost prema Fakultetu i zainteresiranoj javnosti proučiti i pokazati Vaništu kao nastavnika. Govorit ću ne samo kao voditeljica Kabineta za crtanje i plastično oblikovanje već i kao asistentica/suradnica od 1981., s kojom je 13 godina dijelio sobu 312. Njegov profesorski kabinet, jedini u južnom krilu Fakulteta sa širokim pogledom na srednjoškolsko igraliste te dvorišta i krovove Mimare, okupan je jutarnjim suncem.

Nadogradnja 4. kata nad sjevernim krilom glavne fakultetske zgrade (J. Denzler) trajala je od 1960. do 1963./64. Kada je završena, predstojnik Kabineta za prostoručno i tehničko crtanje, tada predavač Kamilo Tompa, dobio je sa svojim nastavnicima i asistentima veći prostor za rad, odlaganje i spremanje studentskih radova, nastavnih pomagala... Poznate fotografije sastanaka Gorgone na Arhitektonskom fakultetu tu su učinjene. Ladičare i danas koristimo!

Kao što je „suptilni i profinjeni” (M. Mirić) Kamilo Tompa Vaništi omogućio prostor za izvannastavnički rad, tako je i meni Vaništa sugerirao da „u kabinetu, sobi 312, svakako imam stol na kojem, kao i svi arhitekti, radim natječaje, projekte...”. Imala sam stol, služio je samo u nastavne svrhe!

Tu, na četvrtom katu, sada Arhitektonskog fakulteta, Vaništa predlaže Tompi osnivanje novoga kolegija koji će se baviti oblikovanjem forme, geometrijskih tijela na solidnoj bazi, slovom i papirom, strukturom, tonom na elementarnoj formi, polaganjem monokromatskih tonova... Od 1963. godine naziv je kolegija „Plastično oblikovanje” (točnije bi bilo „Plastičko oblikovanje”!).

Početkom sedamdesetih dolaze asistenti Juras i Rendić-Miočević, profesor Tompa odlazi u mirovinu, Vulin nadahnutim projektom odvaja kraj južnoga hodnika na trećem katu staklenim vratima i oformljuje foaje / izložbeni prostor iz kojeg se ulazi u četiri nastavnička kabineta, crtaonicu s gipsanim odljevima i predavaonicu/crtaonicu/maketarnicu Kabineta za crtanje i plastično oblikovanje.

Takav je postav prostora i ljudi 1975. godine zatekao nas bruceše.

Bili smo prva generacija koja na prijamnom ispitu nije imala crtanje! Vaništa je stoga uveo intervju: zašto smo upisali arhitekturu, što nas inače zanima, jesmo li crtali, sviramo li, koju školu smo završili...? Danas mi kolegica kaže, sjecajući se tih ulazaka 'jedan po jedan' u njegov kabinet, pitao me: „Što je oratorij?” Zbunjena, nešto je mucala... Komentirala sam: provjeravao je što uče djecu u Klasičnoj gimnaziji. Bio je zainteresiran za društvenu svakodnevicu i... anomalije!

Govorio nam je Vi i kolega, uvodeći nas u akademski svijet ozbiljnosti, odgovornosti. Uvijek u tamnoplavom sakou, sivim hlačama i bijeloj košulji nezakopčanih rukava. U džepu mu je bio manji karton, kratka olovka i sitna gumica, sve u cestoj upotrebi.

Na predavanjima nam je Vaništa bio fascinantan: tihoga glasa, pronicavog pogleda, čekao je tišinu, posebnom kretanjem objema podlakticama započeo bi predavanje: „Kolege,...” Predavanja, kratka i jezgrovita, trebali smo bilježiti,

a na kraju godine, na razgovoru s profesorom, bilježnice predati. Imena koja spomene zapisivao bi na ploču, uvijek s godinama rođenja i smrti. Objašnjenja kredom bila su jasna, elementarna, pamtljiva. O svojim radovima nije govorio niti ih pokazivao. Samo jednom smo vidjeli Cajzekovu fotografiju izloga u Vlačkoj!

Predavanja uz dijaprojekcije nikad nisu bila u potpunom mraku i stoga što je volio vidjeti naše reakcije. Ako bi nam tada i postavljao pitanja, nisu se odnosila na poznavanje činjenica, već na osobno mišljenje ili stajalište.

Predavanja s uputama za zadatak posebno smo voljeli: dulje smo mogli proučavati relevantne primjere (reprodukcije slika, fotografije, uspješne programe) koje je „rajsnedlima” pričvršćivao u već oštećenu crnu školsku ploču. Nije dopuštao slijepo oponašanje rješenja iz primjera, nego je studentu ukazivao i pronalazio te poticao u njegovu radu ono kvalitetno i osobno.

U crtaonici bi zastajao kod zanimljivih rješenja, sjedao na stolac u blizini studenta te pitanjem, pokretom ruke ili potezom olovke uputio na ispravnije traženje. Bilo je to dragocjeno jer je ostavljao i slobodu da se radi i na drugi način.

Pratio je rad studenta i na drugim kolegijima. Nastojao je spriječiti da daroviti studenti zbog nesnalazjenja s tehničkim predmetima gube godine i budu stoga izbačeni s Fakulteta.

Otkad mi je radno mjesto postao kabinet 312, potvrđivalo se ono poznato još iz studentskoga doba: gospodin, pravedan, širokogrudan, dosljedan, mudar, intelektualac, erudit, brižan, duhovit, dobar... sve to ne nužno ovim redoslijedom!

Pedagoški rad sa studentima nije se promijenio. Studenti su bili brojniji, njihovo srednjoškolsko obrazovanje dodatno je povećalo nastavne teškoće (velike grupe, i po tri puta u jednom danu treba pričati istu materiju). Naporno.

Novost su mi bile svakodnevne priče o ljudima i događanjima, običnim i neobičnim, dnevnim i prošlim. Sjećam se početaka Erasmusa, izložbi kod Magdica, Žukine, Bosanske, Pariza i Beograda, glasovanja, uzbuna, prvih Zapisa i, na kraju, 1994. ... gospode R.

Često su mu u kabinet dolazili drugi profesori, no nije mi dopuštao da zbog njih napustim kabinet. Posebnu je naklonost gajio prema kolegama matematičarima. Krutost i strogost nekih nastavnika prema darovitim studentima ublažavao je osobnim intervencijama. Jednom je pozvao R. P.: razgovarali smo o dvorcima...

Savjetima je sudjelovao u osnivanju Studija dizajna. Od 1989. do 1994. nositelj je kolegija Osnovi kompozicije i Plastično oblikovanje. Tu sam vidjela/naučila, svjedočila, kako se koncept, ideja (o Studiju dizajna) realizira kroz kreaciju slijeda novih jednostavnih/složenih metodskih jedinica. Spojilo se njegovo umjetničko djelovanje s pedagoškim radom.

U atelijeru bi napravio radni model, skicu buduće vježbe, zadatka, programa. Pokazao bi mi, uz nekoliko nužnih rečenica, uz obvezatno pitanje/naputak: „Što mislite, kako vam se čini, dodajte, ispravite, promijenite!” Ili bih ja dobila zadatak za sljedeći tjedan. Predloženim je bio zadovoljan, a rijetko bi nešto korigirao. Hrabrio me i osamostaljiavao.

Nije ga zanimala uprava, birokracija: prisustvovao je Vijecima, nikad nije raspravljao. Svoje bi mišljenje pismom dostavio odgovarajućem. Ovaj nije razumio Vaništinu misao i zbog toga što je očekivao i tražio samo gotovo, tehničko rješenje. Srećom, Vulin bi tada uskočio i svojim argumentima svladao problem.

Pedagoški je rad neopipljiv, iscrpljujući i rijetko dovoljno cijenjen. Držanjem, načinom i, naravno, sadržajem govora plijenio je našu pozornost, upućivao na potrebu za širenjem znanja, na značenje misaonoga i potrebu senzibilnoga. Cijenio je sposobnost stvaranja sinteze. Tražio je ozbiljnost i studioznost, suzdržanost, a ne razmetanje – bit, a ne opis.

Prekinuo je sa zastarjelim metodama edukacije. Ukazao je na vrijednost praznine, sumnje, senzibiliteta. Mjerenjem, geometrizacijom, redukcijom do biti gledanog ili zamišljenog arhitekt definira, a slikar interpretira – govorio je. Obvezatnim 'domaćim zadacima' omogućio je studentima crtački kontinuitet, a senzibilnijima kvalitetniji rad u domaćem okruženju. Uveo je novi kolegij „Plastično oblikovanje”, dotad nepoznat u praksi arhitektonske edukacije, avangardan 1963. godine, a danas još potrebniji.

Nedostaje nam od 1994. godine.

Ovaj je tekst uvod u prikaz Vaniština pedagoškog rada. Otvaraju se brojne teme i postavljaju pitanja:

Na koji je način utjecao/utječe na sadržaj i način izvođenja nastave maticnoga Kabineta?

Na koji način utječe i danas na nastavu Arhitektonskog fakulteta Sveučilista u Zagrebu?

Na koji je način utjecao i utječe na rad i djela arhitekata koje je poučavao?

Utjecaj umjetničkoga djelovanja na pedagoški rad i obrnuto. Kroz prepletanje, superponiranje tri lente (privatno, društveno, pedagoško) pokazat će se interakcija/paralelizam djelovanja profesora Vanište. Slikovnim priložima (profesorove slike, knjige i djelovanje te studentski arhivski i recentni radovi) pojasnit će i osvijetliti dugotrajno razdoblje i značajno područje Vaniština, dosad široj javnosti nepoznatoga, pedagoškog rada.